

بسمه تعالی

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تبریز
معاونت آموزشی (مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی)
دانشکده پرستاری و مامایی
گروه پرستاری سلامت جامعه

نام درس: نظام های عرضه خدمات سلامت شماره درس: ۱۴۱۰۵۹۱۱۲

تعداد و نوع واحد: ۱ واحد نظری - ۰/۵ واحد کارآموزی
پیشنیاز: ندارد

رشته تحصیلی: پرستاری سلامت جامعه

مقطع تحصیلی دانشجویان: کارشناسی ارشد نیمسال تحصیلی: اول ۹۶-۹۷ زمان ارائه درس: ۴ ساعت نظری در ۴ هفته / ۵ روز کارآموزی

محل برگزاری: دروس نظری در دانشکده پرستاری مامایی تبریز / کارآموزی بازدید از سطوح مختلف سیستم شبکه و آشنایی با وظایف آنها

روز تشکیل کلاس: پنجشنبه ها ۸-۱۲ مکان تشکیل کلاس: کلاس ۱۰

نام مدرس: دکتر محمد حسن صاحبی حق،

هدف کلی درس: آشنایی دانشجویان با نظام عرضه خدمات سلامت با محوریت پرستاری سلامت جامعه به نحوی که بتواند، به عنوان یک عضو فعال در تیم نظام سلامت موثر بوده و سهمی در سیاست گذاری های نظام ارائه خدمات بهداشتی ایفا کند.

اهداف میانی درس: با توجه به سرفصل های درسی در جدول زیر آمده است.

اهداف رفتاری درسی: متناسب با اهداف میانی در جدول ذیل آمده است.

شماره جلسه	نام مدرس	تاریخ جلسه	اهداف میانی (رئوس مطالب)	اهداف ویژه (بر اساس سه حیطه اهداف آموزشی: شناختی، عاطفی، روان حرکتی)	طبقه هر حیطه	بارم بندی سوالات	روش یاددهی یادگیری	مواد و وسایل آموزشی	زمان جلسه (دقیقه)	تکالیف دانشجوی	نحوه ارزشیابی
۱	دکتر صاحبی حق	۹۶/۰۷/۱۳	تاریخچه توسعه نظام های خدمات سلامت اهداف و رویکردهای نظام عرضه خدمات سلامت؛	۱. تاریخچه توسعه نظام سلامت در ایران را از زمان زرتشت تا قبل از انقلاب اسلامی به طور خلاصه در ده سطر بیان نماید؛ ۲. سه مورد از موارد استفاده از نیروهای مردمی در خدمات بهداشتی را نام برده و در پنج سطر توضیح دهد؛ ۳. نحوه شکل گیری سیستم شبکه را در ۵ سطر توضیح دهد؛ ۴. نظام سلامت را در دو سطر تعریف نماید؛ ۵. چهارچوب پیشنهادی برای نظام سلامت از سوی سازمان بهداشت جهانی را ترسیم نموده و در ۱۰ سطر توضیح دهد؛ ۶. اهداف نظام سلامت را در چهار مورد نام ببرد.	دانش و درک	۱ نمره	سخنرانی، پرسش و پاسخ و بحث گروهی	ویدئو پروژکتور و وایت برد	۹۰	حضور به موقع در کلاس، ارائه کنفرانس خانم جوادی، شرکت فعال در کلاس و مشارکت در بحث	آزمونهای تکوینی و تراکمی (مرحله ای و پایانی)
۲	دکتر صاحبی حق	۹۶/۷/۱۳	عوامل تاثیرگذار بر نحوه ارائه خدمات بهداشتی در نظام های مختلف؛ انواع نظام های ارائه خدمات سلامت؛	۱. عوامل تاثیر گذار بر نحوه ارائه خدمات بهداشتی را نام برده و هر کدام را در ۵ سطر توضیح دهد؛ ۲. معیارهای دسته بندی نظام ارائه خدمات سلامت را نام برده	دانش و درک تجزیه و تحلیل	۱ نمره	سخنرانی، پرسش و پاسخ و بحث گروهی	ویدئوپرو و ژکتور و وایت برد،	۹۰	حضور به موقع در کلاس، ارائه کنفرانس آقای نعمتی،	آزمونهای تکوینی و تراکمی (مرحله ای و پایانی)

شماره جلسه	نام مدرس	تاریخ جلسه	اهداف میانی (رئوس مطالب)	اهداف ویژه (بر اساس سه حیطه اهداف آموزشی: شناختی، عاطفی، روان حرکتی)	طبقه هر حیطه	بارم بندی سوالات	روش یاددهی یادگیری	مواد و وسایل آموزشی	زمان جلسه (دقیقه)	تکالیف دانشجوی	نحوه ارزشیابی
			تدارک عرضه خدمات بهداشتی با رویکرد ارتقاء سلامت.	و هر کدام را در پنج سطر توضیح دهد؛ ۳. تدارک عرضه خدمات بهداشتی با رویکرد ارتقاء سلامت را تشریح نماید.						شرکت فعال در کلاس و مشارکت در بحث	
۳	دکتر صاحبی حق	۹۶/۷/۲۰	خدمات اساسی بهداشت (Basic Health Service) و مراقبت های اولیه بهداشتی (Primary Health Care)	۱. الگوهای ارائه مراقبتهای بهداشتی جامع و خدمات بهداشتی بنیادی را در ده سطر توضیح دهد؛ ۲. بهداشت برای همه تا سال ۲۰۰۰ را تعریف نموده و حداقل به ۵ شاخص آن اشاره نماید؛ ۳. اصلی ترین کلید نیل به شعار بهداشت برای همه تا سال ۲۰۰۰ را معرفی نماید؛ ۴. جایگاه مراقبتهای بهداشتی اولیه در سیستم شبکه را بیان نماید؛ ۵. چهار مورد از فلسفه مراقبتهای بهداشتی اولیه را نام برده و در پنج سطر توضیح دهد؛ ۶. چهار مورد از اصول مراقبتهای بهداشتی اولیه را نام برده و در هشت سطر توضیح دهد؛	دانش و درک	۱ نمره	سخنرانی، پرسش و پاسخ و بحث گروهی	ویدئوپرو و ژکتور و وایت برد،	۹۰	حضور به موقع در کلاس، ارائه کنفرانس خانم علمی، شرکت فعال در کلاس و مشارکت در بحث	آزمونهای تکوینی و تراکمی (مرحله ای و پایانی)

شماره جلسه	نام مدرس	تاریخ جلسه	اهداف میانی (رئوس مطالب)	اهداف ویژه (بر اساس سه حیطة اهداف آموزشی: شناختی، عاطفی، روان حرکتی)	طبقه هر حیطة	بارم بندی سوالات	روش یاددهی یادگیری	مواد و وسایل آموزشی	زمان جلسه (دقیقه)	تکالیف دانشجوی	نحوه ارزشیابی
				۷. چهار مورد از ضوابط ارائه خدمات سلامت را نام برده و در هشت سطر توضیح دهد؛ ۸. دوازده مورد از اجزاء مراقبتهای اولیه بهداشتی را نام برده و هر کدام را پنج توضیح دهد.							
۴	دکتر صاحبی حق	۹۶/۷/۲۰	"ارزیابی اثر در سلامتی" (HIA: Health Impact Assessment) در نظام های عرضه خدمات سلامت؛ پایش و تحلیل وضعیت سلامتی در نظام های عرضه خدمات سلامت.	۱. HIA را در سه سطر تعریف نماید؛ ۲. دلایل استفاده از HIA را در چهار مورد بیان نماید؛ ۳. مراحل انجام HIA را در شش گام توضیح دهد؛ ۴. هدف HIA را در سه سطر توضیح دهد؛ ۵. سطوح HIA را در سه جزء و شش سطر توضیح دهد؛ ۶. مولفه های ارزیابی HIA را در سه بند و شش سطر توضیح دهد؛ ۷. موانع اجرای HIA را در پنج سطر توضیح دهد؛ ۸. یک برنامه HIA معرفی نموده و اثرات کوتاه مدت، میان	دانش و درک و تجزیه و تحلیل	۱ نمره	سخنرانی، پرسش و پاسخ و بحث گروهی	ویدئوپرو و ژکتور و وایت برد،	۹۰	حضور به موقع در کلاس، ارائه کنفرانس خانم پریزاد و خانم محمودی، شرکت فعال در کلاس و مشارکت در بحث	آزمونهای تکوینی و تراکمی (مرحله ای و پایانی)

شماره جلسه	نام مدرس	تاریخ جلسه	اهداف میانی (رئوس مطالب)	اهداف ویژه (بر اساس سه حیطة اهداف آموزشی: شناختی، عاطفی، روان حرکتی)	طبقه هر حیطة	بارم بندی سوالات	روش یاددهی یادگیری	مواد و وسایل آموزشی	زمان جلسه (دقیقه)	تکالیف دانشجوی	نحوه ارزشیابی	
				مدت و دراز مدت را در آن تشریح نماید؛ ۹. پایش وضعیت سلامت را در دو سطر تعریف نماید؛ ۱۰. نقاط حساس برای پایش در حوزه سلامت را بیان نموده و موارد لازم بررسی در هر نقطه را معرفی نماید؛ ۱۱. ویژگی‌های یک پایش خوب را در سه سطر توضیح دهد؛ ۱۲. شاخص های بهداشتی را در دو سطر تعریف نماید؛ ۱۳. دو جزء اساسی شاخص‌های بهداشتی را بیان نماید؛ ۱۴. حداقل ۴ مورد از ویژگی‌های یک شاخص بهداشتی خوب را بیان کند؛ ۱۵. حداقل چهار کاربرد شاخص-های بهداشتی را بیان نماید؛								
۵	دکتر صاحبی حق	۹۶/۷/۲۷	مقایسه تحلیلی نظام عرضه خدمات بهداشتی ایران با سایر کشورهای جهان (شبهات ها و تفاوت ها).	۱. نظام عرضه خدمات سلامت کشورهای آمریکا، کانادا، انگلستان، سوئد، سوئیس، آلمان، چین و ژاپن را با ایران مقایسه نماید؛	دانش و درک	۱ نمره	سخنرانی، پرسش و پاسخ و بحث گروهی	ویدئوپرو و ژکتور و وایت‌برد،	۹۰	حضور به موقع در کلاس، ارائه کنفرانس خانم کریمی،	آزمونهای تکوینی و تراکمی (مرحله ای و پایانی)	

شماره جلسه	نام مدرس	تاریخ جلسه	اهداف میانی (رئوس مطالب)	اهداف ویژه (بر اساس سه حیظه اهداف آموزشی: شناختی، عاطفی، روان حرکتی)	طبقه هر حیظه	بارم بندی سوالات	روش یاددهی یادگیری	مواد و وسایل آموزشی	زمان جلسه (دقیقه)	تکالیف دانشجوی	نحوه ارزشیابی	
				۲. دروندادهای کشورهای فوق را با کشور ایران مقایسه نماید(درون دادهها شامل: میزان درآمد سرانه کل و اختصاصی حوزه سلامت، انواع واحدهای ارائه دهنده خدمت و تعداد آنها، ترکیب نیروی انسانی رده های مختلف و تعداد آنها)؛ ۳. برون دادهای کشورهای فوق را با کشور ایران مقایسه نماید(بروندادهها شامل: میزان های بروز و شیوع ۱۰ بیماری شایع در کشورهای فوق الذکر، میزان های مرگ کودک زیر یکسال، زیر پنج سال، مادران باردار و امید زندگی).							شرکت فعال در کلاس و مشارکت در بحث	
۶	دکتر صاحبی حق	۹۶/۷/۲۷	مدیریت کیفیت در نظام عرضه خدمات سلامت؛ راهکارهای بازنگری و اصلاحات در نظام های عرضه خدمات سلامت.	۱. کیفیت را از دیدگاه فیلیپ کراز بی، ژوزف جوران و دمینگ تعریف نماید؛ ۲. اصول ۱۴ گانه دمینگ را در مورد کیفیت بیان نماید؛ ۳. سیر تحول مدیریت کیفیت را از سال ۱۹۱۰ تا عصر حاضر در ده سطر توضیح دهد؛	دانش و درک و تجزیه و تحلیل	۱ نمره	سخنرانی، پرسش و پاسخ و بحث گروهی	ویدئوپرو و ژکتور و وایت برد،	۹۰	حضور به موقع در کلاس، ارائه کنفرانس خانم ها نصرتی و محمدی، شرکت فعال در کلاس و مشارکت در بحث	آزمونهای تکوینی و تراکمی (مرحله ای و پایانی)	

نحوه ارزشیابی	تکالیف دانشجو	زمان جلسه (دقیقه)	مواد و وسایل آموزشی	روش یاددهی یادگیری	بارم بندی سوالات	طبقه هر حیطه	اهداف ویژه (بر اساس سه حیطه اهداف آموزشی: شناختی، عاطفی، روان حرکتی)	اهداف میانی (رئوس مطالب)	تاریخ جلسه	نام مدرس	شماره جلسه
							۱۳. بازنگری اساسی انجام گرفته در نظام سلامت ایران را معرفی نموده و محورهای بازنگری را حداقل در ۴ مورد بیان کند؛ ۱۴. ضرورت بازنگری در نظام های عرضه سلامت را در ۵ سطر بیان کند؛ ۱۵. چهار گام اساسی بازنگری در نظام سلامت را بیان نماید؛ ۱۶. منابع کسب ایده های جدید در اصلاحات را در چهار مورد معرفی نماید؛ ۱۷. روش های اصلاحات در نظام سلامت را در ۵ سطر توضیح دهد؛ ۱۸. علل درونی و بیرونی که اصلاحات را ضروری می سازد در ده سطر توضیح دهد؛ ۱۹. چالش های اجرایی اصلاحات در نظام سلامت را در ده سطر توضیح دهد؛				

شماره جلسه	نام مدرس	تاریخ جلسه	اهداف میانی (رئوس مطالب)	اهداف ویژه (بر اساس سه حیطة اهداف آموزشی: شناختی، عاطفی، روان حرکتی)	طبقه هر حیطة	بارم بندی سوالات	روش یاددهی یادگیری	مواد و وسایل آموزشی	زمان جلسه (دقیقه)	تکالیف دانشجوی	نحوه ارزشیابی
				۲۰. سه نسل اصلاحات در نظام سلامت را در ده سطر توضیح دهد.							
۷	دکتر صاحبی حق	۹۶/۸/۴	موسسات مرتبط با سلامت (هلال احمر، بیمه‌ها، سازمان بهزیستی، کمیته امداد، یونیسف، سازمان جهانی بهداشت، سازمان ملل، موسسات خیریه، انجمن های مبارزه با بیماریها)	۱. وظایف سازمان های رسمی ذکر شده در اهداف میانی را نامبرده و نقش آنها را در تامین سلامت در ۵ سطر توضیح دهند؛ ۲. موسسات خیریه شهر تبریز (ترجیحاً استان) را شناسایی نموده و نقش آنها را در تامین سلامت مردم در پنج سطر شرح دهند؛ ۳. نقش انجمن های مبارزه با بیماریها از جمله انجمن دیابت، محک، انجمن تالاسمی و ... را در شهر تبریز شناسایی نموده و اهداف آنها و نقش آنها را در تامین سلامت مردم در پنج سطر توضیح دهند.	دانش و درک	۱ نمره	سخنرانی، پرسش و پاسخ و بحث گروهی	ویدئوپرو و ژکتور و وایت‌برد،	۹۰	حضور به موقع در کلاس، ارائه کنفرانس خانم صادقی، شرکت فعال در کلاس و مشارکت در بحث	آزمونهای تکوینی و تراکمی (مرحله ای و پایانی)
۸	دکتر صاحبی حق	۹۶/۸/۴	بحران نیروی کار در نظام های عرضه خدمات سلامت	۱. سازمان را تعریف نموده و چهار منبع اصلی آن را نام ببرد؛ ۲. اهداف مدیریت منابع انسانی را در سه مورد نام ببرد؛	دانش و درک	۱ نمره	سخنرانی، پرسش و پاسخ و بحث گروهی	ویدئوپرو و ژکتور و وایت‌برد،	۹۰	حضور به موقع در کلاس، ارائه کنفرانس آقای پیغانی،	آزمونهای تکوینی و تراکمی (مرحله ای و پایانی)

شماره جلسه	نام مدرس	تاریخ جلسه	اهداف میانی (رئوس مطالب)	اهداف ویژه (بر اساس سه حیطه اهداف آموزشی: شناختی، عاطفی، روان حرکتی)	طبقه هر حیطه	بارم بندی سوالات	روش یاددهی یادگیری	مواد و وسایل آموزشی	زمان جلسه (دقیقه)	تکالیف دانشجوی	نحوه ارزشیابی	
				۳. پیش شرط های نیروی انسانی موفق و کارآمد در سازمان را در شش سطر توضیح دهد؛ ۴. عوامل موثر در مدیریت منابع انسانی را در پنج سطر به اختصار توضیح دهد؛ ۵. نقش های پرستار را در سازمان بهداشت و درمان حداقل در پنج مورد و ده سطر توضیح دهد؛ ۶. عواقب کمبود نیروی انسانی بخصوص پرستار را حوزه بهداشت و درمان در ده سطر تشریح نماید؛ ۷. حداقل ۱۰ علت کمبود نیروی انسانی را نام برده و در بیست سطر توضیح دهد؛ ۸. عواقب کمبود نیروی انسانی را در ده سطر توضیح دهد؛ ۹. مکانیسم های کمبود نیروی انسانی را در ده سطر تشریح نماید.							شرکت فعال در کلاس و مشارکت در بحث	ارزشیابی

شیوه ارزیابی دانشجو:

۱. کنفرانس دانشجویی ۳ نمره (محتوی خوب ۲ نمره، ارائه خوب ۱ نمره، اشکالات املائی و انشایی ۰/۵- نمره)

نکاتی در مورد تهیه اسلایدها:

- ✓ اسلایدها در زمینه روشن با فونت های تیره تهیه شود؛
- ✓ عناوین با فونت B Titr 28 و مطالب داخل اسلاید با فونت B Kodak 28 نوشته شود،
- ✓ حاشیه مطالب تراز شود؛
- ✓ تا حد امکان از نمودار و تصویر نیز استفاده شود؛
- ✓ از نوشتن کامل مطلب در اسلاید اجتناب شود، مطالب مهم نوشته شود و دانشجو به زبان خود آنها را توضیح دهد. از روخوانی اسلایدها اکیداً اجتناب شود؛
- ✓ مطالب کامل کنفرانس با ذکر رفرانس هر پاراگراف جداگانه در یک فایل Word ارائه شود؛
- ✓ حداقل ۲۵ درصد رفرانس های مورد استفاده باید انگلیسی باشد؛
- ✓ از آوردن تکراری اسلایدهای همان جلسه یا جلسات قبل اجتناب شود. در صورت لزوم ضروری است بالای اسلاید به تکراری بودن آن اشاره شود و به هنگام ارائه از صرف وقت زیاد روی این دسته از اسلایدها اجتناب شود؛
- ✓ مدت ارائه کنفرانس ها حداکثر یک ساعت خواهد بود برای رعایت این وقت توصیه می شود کنفرانس حداکثر در ۳۰ اسلاید تهیه شود و برای ارائه آنها حداکثر ۴۵ دقیقه وقت در نظر گرفته شود و ۱۵ دقیقه وقت برای پاسخگویی به سوالات دانشجویان خالی گذاشته شود؛
- ✓ ضروری است دانشجو یک هفته قبل از زمان ارائه خود فایل پاورپوینت و ورد را به اینجانب ارائه نماید.

نکته بسیار مهم: از پذیرش فلش مموری معذوریم لذا ضروری است دانشجو کلیه تکالیف خود را ایمیل نماید و در ارسال کلیه فایل های الکترونیکی ضروری است الگوی زیر را در نام گذاری فایل ها رعایت نماید:

نام گذاری فایل باید به زبان انگلیسی باشد و دارای ساختار زیر باشد:

Complete Date + Student name + Subject

مثال : 960704 Sahebi relation of culture and economic

چنانچه دانشجو پاورپوینت های خود را تغییر داده و مجدد به اینجانب ارسال می نماید ضروری است تاریخ ارسال جدید را روی نام فایل بنویسد؛

کلیه فایل هایی که خارج از این قاعده به اینجانب ارسال شود حذف گردیده و حکم عدم ارسال را خواهد داشت؛

ضروری است دانشجو سابقه ایمیل کلیه فایل های ارسالی خود را تا ثبت نهایی نمره درس در برنامه سما روی اکانت خود حفظ نماید.

۲. امتحان میان ترم: مطالب سرکلاس ۸ نمره (سوالات این قسمت تشریحی خواهد بود) این امتحان یک هفته بعد از اتمام کلاس های نظری برگزار خواهد شد؛
۳. امتحان پایان ترم: کتاب نظام های عرضه خدمات بهداشتی - درمانی در ایران و جهان تألیف داود ادهم + کتاب به داشت بهداشت ۹ نمره (سوالات این قسمت تستی خواهد بود).

کارآموزی:

- ارائه گزارش و نقد خانه بهداشت و مراکز بهداشتی - درمانی روستایی ۴ نمره
- ارائه گزارش و نقد مراکز بهداشتی - درمانی شهری ۴ نمره
- ارائه گزارش و نقد مرکز بهداشت شهرستان ۴ نمره
- ارائه گزارش و نقد معاونت بهداشتی ۴ نمره
- نقد کلی نظام سلامت و جمع بندی ۲ نمره
- ارائه پیشنهاد و راهکار ۶ نمره

منابع اصلی درس (معرفی شده از شورای عالی برنامه ریزی علوم پزشکی):

- 1- Stanhope. Lancaster, Foundations of Nursing in the community, Mosby, Last Edition.
- 2- Talbot,L.Verrinder G.Promoting health- The primary health care approach, , Elsevier, Last Edition
- 3- Clark, M. J. Community Health nursing-Advocacy for population health care approach, Elsevier, Last Edition
- 4- Butler, J.T.Principles of health education and health promotion, Wadsworth, Last Edition.
- 5- Merson.M H Balck, R E Mills A. International public health, Jones and Bartlett, Last Edition.
- 6- Seedhouse D. The foundation for achievement health, John Wiley and Sons. LTD,Last Edition
- 7- Katz L. Pabordy A. and Doughins J., Promoting Health : Knowledge and Practice, The Open University, Last Edition

- ۸- اصول خدمات بهداشتی، حسین شجاعی تهرانی، فرید عبادی فرد آذر، آخرین چاپ
- ۹- اصول و مبانی خدمات بهداشتی، نسرين رحيمي، آخرین چاپ
- ۱۰- بهداشت عمومی، پرپوش حلم سرشت، اسماعیل دل پیشه، آخرین چاپ
- ۱۱- کلیات خدمات بهداشتی، درسنامه پزشکی و اجتماعی، حسین شجاعی تهرانی، آخرین چاپ

سایر منابع :

۱. شادپور، کامل. شبکه مراقبتهای اولیه بهداشتی در ایران. وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی با همکاری صندوق کودکان سازمان ملل متحد(یونیسف)، ۱۳۷۲.
۲. طرح شبکه جامع استان آذربایجان شرقی. دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تبریز.
۳. صدری زاده، بیژن. برنامه ریزی کلی بعنوان بخشی از فرایند مدیریت برای توسعه کشور. انتشارات آموزش بهداشت، ۱۳۶۵.

۴. نیکپور، بهمن و سعید آصف زاده و فرشته مجلسی. مدیریت و برنامه ریزی بهداشت و درمان. موسسه انتشارات و چاپ دانشگاه تهران، ۱۳۶۸.
۵. آصف زاده، سعید. مدیریت و برنامه ریزی بهداشت و درمان. انتشارات دانشگاه تهران. ۱۳۶۹.
۶. ادهم، داود. نظام های عرضه خدمات بهداشتی درمانی در ایران و جهان. موسسه فرهنگی انتشاراتی یاوریان. ۱۳۸۶.
۷. باقری لنکرانی، کامران و همکاران. به داشت بهداشت: دانش و تجارب مدیران ارشد و خبرگان در روند توسعه شبکه های بهداشتی ایران. تهران: انتشارات خسروی، ۱۳۹۳.
۸. جنتی، علی و حسین جباری بیرامی. سطح بندی خدمات در نظام سلامت. تبریز: انتشارات شروین، ۱۳۹۱.
۹. خیاطی، فریبا. اصول مدیریت خدمات بهداشتی. تهران: انتشارات آبیژ، ۱۳۸۳.